

Exploració d'alternatives i presa de decisiones

Veus coses i dius, per què? Però jo somio coses que mai van ser i dic, per què no?

George Bernard Shaw

Aquesta fase se situa entre la diagnosi i la posada en pràctica d'un pla d'acció.

Un cop hem recollit la informació necessària per conèixer la dimensió dels problemes que són objecte d'estudi, l'hem analitzat i n'hem identificat les causes, arriba el moment de cercar les possibles solucions, decidir quines són les més abordables i, finalment, prendre decisions que es formalitzen en un pla d'acció.

Es tracta de posar-nos d'acord en què volem i podem canviar, establir prioritats basades tant en el que és més important com en el que és més factible, i establir una programació que concreti fites, calendari, responsables i recursos necessaris.

Identificar solucions per als problemes i consensuar un pla d'acció és un aspecte fonamental del procés, ja que permet la formació de criteris i la pràctica de les regles de joc democràtiques.

Recordem que:

Un bon punt de partida és comptar amb el resum de la diagnosi ja que ens facilitarà establir l'ordre de prioritat dels problemes detectats.

Vegem-ne un exemple que segurament ens ajudarà a comprendre els criteris per prioritzar els nostres problemes.

Al nostre centre hem finalitzat la diagnosi i hem detectat que:

- a l'escola s'utilitza més paper del que correspondria en funció del nombre d'alumnes, professors i personal administratiu
- la quantitat de paper que es separa per al reciclatge és força petita en relació amb el consum
- en general es fan fotocòpies per una sola cara del paper
- des de la secretaria i des de l'AMPA s'envien a les famílies notes breus en fulls DinA4
- un 32% del professorat prefereix que l'alumnat presenti els seus treballs escrits impresos per una única cara del paper.
- a les papereres s'han trobat papers barrejats amb envasos, restes de menjar, etc.
- les restes de papers de color que s'utilitzen per a les activitats plàstiques, es llancen a la paperera.
- només el 60% aproximat de les persones involucrades en el consum de paper semblen ser conscients d'estar davant d'una problemàtica ambiental
- l'escola no té una normativa explícita respecte a la compra dels materials, els seu ús, criteris de reutilització i com s'han de gestionar en cada cas els respectius residus.

Resulta evident que les problemàtiques detectades són de diferent caràcter, complexitat i gravetat i que la responsabilitat dels problemes, i segurament de les solucions, recaurà de manera desigual en cada un dels col·lectius de la comunitat escolar: alumnat, professorat, equip directiu, secretaria, AMPA.

Com continuar?

El pas següent podria ser intentar agrupar els problemes segons la tipologia (problemes d'infraestructura, organitzatius o de comportaments de les persones i dels grups) o bé agrupar-los en funció del col·lectiu que hauria d'assumir la responsabilitat de la seva solució.

Seguint amb el nostre exemple, imaginem que hem agrupat els problemes de la manera següent:

Categories de problemes	Problemes
Organitzatius (de gestió del recurs)	Gestió incorrecta de la fotocopiadora Malbaratament (missatges a les famílies) Separació incorrecta
Organitzatius (de caràcter pedagògic)	Normatives inadequades d'una part del professorat Manca de normatives clares respecte al consum
Comportament de les persones i grups	Consum exagerat Manca de consciència de l'impacte ambiental

Sigui com sigui, s'ha de treballar per establir un ordre de prioritats.

L'ordre de prioritats pot estar influenciat per:

- la gravetat o la urgència del problema
- els interessos dels diferents col·lectius que hi participen
- la facilitat de les persones per involucrar-se en un determinat procés de canvi
- el cost econòmic
- l'esforç que requereix a causa de la complexitat de la solució, el temps, etc.

Suggerim organitzar una sessió en la qual puguem deliberar ordenadament entre tots sobre les prioritats d'actuació. Així mateix, aconsellem que les decisions quedin escrites per tal de garantir-ne la difusió.

Estem d'acord que el nostres problemes ambientals són, per ordre d'importància:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Es probable que s'aprofiti la sessió de debat per suggerir propostes de millora. Per exemple, els participants poden plantejar que malgrat que el problema és molt greu les solucions semblen –de moment– inviables a causa de la seva complexitat o del cost econòmic i és convenient deixar-ho per més endavant. O el grup que ha fet la diagnosi considera prioritari un canvi radical en el comportament de l'alumnat i del professorat, però incorporar una nova normativa sense considerar la poca disponibilitat al canvi sembla una estratègia difícil d'assolir.

Pot ser interessant, doncs, fer una llista amb les solucions proposades. Una vegada s'ha fet un ordre de prioritat dels problemes i s'han recollit les propostes de millora, caldrà analitzar-ne la viabilitat abans d'elaborar un pla d'acció definitiu.

La profunditat de l'anàlisi de les accions proposades dependrà de l'edat de l'alumnat. Per als qui ja són a l'institut proposem la fitxa següent que els servirà per valorar-les i prendre decisions.

Descripció de l'acció:

Beneficis esperables:

Els beneficis poden ser:

Ambientals. Per exemple, es preveu que ajudarà a estalviar recursos naturals, a evitar o disminuir la contaminació de l'entorn (aire, sòl, aigua, soroll), a reutilitzar o reciclar materials, a millorar l'estètica de l'entorn, etc.

Per a les persones. Per exemple, es preveu que ajudarà a promoure la participació, a capacitar en la resolució de problemes, a canviar comportaments ambientals, a prendre consciència respecte a un problema i la seva causa, a ser més solidari, tolerant i a treballar cooperativament, etc.

Període d'implantació:

Aquest és un factor important. No és el mateix una campanya puntual que una reforma en les canonades.

Nombre de participants que es requereixen:

Per dur a terme aquesta acció es poden requerir un nombre mínim de participants.

Persones disponibles:

També hem de saber quants estan veritablement disposats a participar-hi.

Tècnics o professionals a contractar:

De vegades es necessitaran tècnics o especialistes per a la realització de tasques que no pugui fer l'alumnat, per exemple: reparar un determinat equipament o aparell.

Materials que es requereixen:

Materials que s'han de comprar:

Recursos econòmics necessaris:

- Pressupost de materials:€

- Pressupost d'honoraris:€

- Total€

Disponibilitat de fer la despesa:

Beneficis i oportunitats:

Hem de considerar els beneficis i les oportunitats de caràcter personal (p.ex. aprofitar l'entusiasme de la comunitat educativa), les econòmiques (p.ex. aprofitar els operaris que estan fent alguna reforma), les conjunturals (p.ex. és una bona època del curs escolar ja que no se superposa amb altres projectes), etc.

Dificultats:

Podem d'incloure les dificultats de caràcter personal (p.ex. el rebuig d'una part de la comunitat escolar), les econòmiques (p.ex. és molt costós) o les conjunturals (p.ex. no hi ha temps).

Prioritat:

Una vegada s'analitza cada acció, s'ha d'establir si la prioritat és: màxima, elevada, moderada o inferior, és a dir, no és prioritària.

Ara sí que estarem en condicions d'elaborar un pla d'acció i en aquest sentit us suggerim d'incloure:

- Els objectius que volem assolir, és a dir, decidir quins canvis volem i podem introduir a curt, a mitjà i a llarg termini
- Les accions més adients per aconseguir aquests objectius.

- Cosa que significa decidir entre tots què farem.
- El calendari
- Els responsables i
- Els recursos necessaris.

Aquest és un exemple de pla d'acció fet després d'explorar les diverses alternatives que s'havien plantejat.

Millorem la utilització del paper

Objectius:

- Comprendre les problemàtiques de la fabricació i de l'ús indiscriminat de paper
- Canviar el comportament de les persones respecte a l'ús del paper
- Promoure la reutilització de paper
- Millorar la separació de paper brut per afavorir el reciclatge
- Disminuir la despesa de paper.

Descripció de l'acció	Responsables de l'execució i seguiment	Col·lectius implicats en l'execució i el seguiment	Calendari de les actuacions
Desenvolupament de treballs per projectes sobre el paper	Roser i Joan (professorat d'infantil i primària)	Alumnat d'infantil i primària	Gener
Desenvolupament de treballs de recerca sobre la producció de paper i el seu impacte ambiental	Pere, Imma i Julian (professorat d'ESO)	Alumnat de 2n d'ESO	Gener, març i abril
Campanya de difusió dels resultats de la recerca	Maria i Kevin (alumnat de 2n d'ESO)	Alumnat de 2n d'ESO	Abril
Taller de producció de paper reciclat	Roser i Laia (professorat de primària)	Alumnat de primària	Gener
Elaboració de normes sobre l'aprofitament de restes de papers	Equip directiu	Claustre Secretaria	Febrer
Fabricació de llibretes amb paper utilitzat per una cara	Alba i Clara (alumnat de 3r d'ESO)	Alumnat de 3r d'ESO	Març
Elaboració de normes d'ús de la fotocopiadora i dels missatges a les famílies	Equip directiu Representants de l'AMPA	Equip directiu Representants de l'AMPA Secretaria Claustre	Febrer
Projecte de seguiment de la correcta separació de paper	Comissió Coordinadora	Alumnat de 1r i 4t d'ESO	Gener a Juny

Posteriorment, cada equip responsable de l'execució i del seguiment farà la seva programació detallada on inclourà les fites, les accions pas a pas, els recursos i les estratègies i eines d'avaluació.

Recordem que:

Hem de fer un esforç perquè s'hi involucri tota la comunitat educativa.

Els canvis requereixen el consens i el compromís dels diversos col·lectius del centre i fins i tot de fora del centre.

Per construir aquest consens és necessari mantenir informada tota la comunitat educativa i garantir espais de comunicació.

Què fan les escoles?

Les assemblees de delegats de primària

Els grans de l'escola, els de primària, són els responsables dels parterres, dels testos, d'altres zones enjardinades, de l'hort i del compostador.

En relació amb els espais exteriors, vam començar a pensar com podrien millorar-ho. Vam col·locar una bústia de suggeriments. Un cop per setmana, fem l'assemblea de delegats i obrim la bústia per discutir les diferents idees. Hi ha propostes referides als espais, al material de joc, suggeriments de reparacions, qüestions sobre les plantes, l'aigua, i alguns van dissenyar i proposar la construcció de cabanes...

Els nens i les nenes reivindicaven la possibilitat d'utilitzar el bosquet per al joc, sobretot des que ho feien els petits. Recordo que deien que no tenia sentit tenir aquell espai en una escola sense utilitzar-lo.

Realment, no solament per al joc, sinó que és un espai idoni per descobrir la natura. De seguida van descobrir que per posar-se d'acord, havien de saber exactament de quin espai parlaven. Per això necessitaven conèixer la ubicació, els noms dels arbres, arbustos o altres elements significatius que els serviren per entendre millor a quins espais es referien:

Cada proposta es debatia i a partir d'aquella en sorgien de noves o es modificaven i pensaven les possibilitats de portar-les a terme.

Recordo que els delegats expressaven insistentment la demanda que allò que diguessin i acordessin es portés a terme realment. A partir de tot un extens treball de recerca i de planificació vam començar a efectuar canvis. Alguns van ser immediats: la creació de l'hort, l'elaboració de compost, la plantada amb les famílies, la pintada de jocs a terra dels patis. D'altres no es van poder fer de moment però ens va quedar la inquietud de continuar el projecte.

Un aspecte que ha quedat integrat a tota l'escola és l'estima i un millor coneixement d'aquests espais verds i la idea de no abandonar-los mai.

De l'hort a la taula

Els nens i les nenes de parvulari i nosaltres que som els més petits de primària tenim un hort en una “taula” que es diu “hort urbà”. Els grans el tenen una mica més lluny, als horts de Turull, on els avis també planten verdures i hortalisses.

Abans de sembrar i plantar, vam estudiar quines plantes necessiten molt o poc sòl, per escollir les que millor s'adaptaran a cada espai de l'hort. Entre tots vam organitzar com escolliríem els responsables del reg i del control de plagues. També vam decidir que registraríem el creixement de les nostres plantes en un mural que tenim al passadís, d'aquesta manera tothom podria assabentar-se del que va passant.

Al nostre hort, els enciams van créixer molt i un matí els vam collir i vam preparar un esmorzar per a tots i també vam convidar els mestres. Eren entrepanes de pernil dolç i formatge amb enciams i raves. Boníssims!

A nosaltres ens agrada tant aquesta experiència que la recomanem per fer a casa, al balcó o a la finestra. Es poden plantar enciams o qualsevol altra hortalissa i després es poden menjar i tenen moltes vitamines. La mestra ens ha explicat que les plantes purifiquen l'ambient i guarneixen els edificis. Això és molt important!!!

Pla d'acció energètic

La diagnosi es fa en el marc d'un taller trimestral que aplica la metodologia de resolució de problemes. Hi participa alumnat de 1r i 2n d'ESO. El coordinador del taller és el professor de tecnologia, però puntualment s'incorporen professors d'altres matèries. En realitat estan alerta, si apareix un tema de la seva assignatura que l'alumnat necessita per avançar i que encara no domina, aquell professor es fa responsable d'ensenyar-lo o d'aclarir els aspectes foscos. Tot això implica una organització perfecta.

La temàtica d'enguany és “confort i consum energètic”, però després d'un seguit d'activitats motivadores, l'alumnat va escollir com a tema les problemàtiques al voltant de la calefacció. Parteixen d'un acord: quan arriba l'hivern, a l'institut tothom es queixa d'alguna cosa, ja sigui alumne, professor, conserge o treballador de la cantina. Hi ha qui diu que l'aula sembla la Sibèria, d'altres han d'obrir les finestres perquè fa una calor insuportable, per un tercer grup, no fa ni fred ni calor.

Es tracta d'un problema subjectiu, de sensacions tèrmiques diverses? És cert que a l'institut conviuen simultàniament espais amb temperatures extremes? És un problema funcional del sistema de calefacció, que és podria regular? Es un problema dels aparells (són inadequats, vells, o estan espatllats?) És un tema d'ubicació? O de quantitat d'aparells? O de la font d'energia?

Una vegada finalitzada la diagnosi vam fer un informe al voltant de les següents conclusions:

- En el 63% de les aules s'han d'obrir les finestres a ple hivern per les elevades temperatures del sistema de calefacció. En el 17% de les aules es pateix fred.
- En les aules ubicades sobre l'avinguda, resulta impossible obrir les finestres quan fa calor a causa del soroll extern que impedeix el desenvolupament normal de les classes.
- En el 100% dels radiadors no funciona cap sistema de regulació de la temperatura.
- En el 21% de les aules, la ubicació dels radiadors no respon a criteris correctes d'orientació.
- Tenim desacords respecte al calendari de funcionament de la calefacció.

Quan vam finalitzar l'informe de la diagnosi, vam fet un llistat de propostes:

- Que es facin les reformes necessàries per col·locar més radiadors on calgui i/o els canviïn de lloc

- Solucionar la manca de sistemes de regulació de la temperatura en tots els radiadors
- Que es revisin totes les portes i finestres, ja que hem vist que no tanquen correctament i que es facin els arranjaments necessaris
- Que la persona responsable del manteniment reguli la caldera en funció de la temperatura ambient i no d'un calendari arbitrari
- Motivar a la comunitat escolar respecte a la necessitat d'un consum racional de l'energia
- Elaborar col·lectivament un llistat d'exemples de bones pràctiques per aprofitar la calor de la calefacció

Ara hem d'estudiar per on convé començar!!

El professorat de primària programa el seu pla d'acció

El nostre projecte d'A21E del curs escolar d'enguany té com objectiu oferir un enfocament ambiental en les programacions de tots els cicles de primària. Hem fet un primer pla d'acció de caràcter experimental. Les accions proposades i consensuades són:

- Fer una reunió de treball setmanal per cicle i una reunió de claustre cada sis setmanes.
- Dissenyar un qüestionari per detectar què pensen i saben els alumnes en relació amb l'ambient.
- Aplicar el qüestionari.
- Analitzar les dades i extreure'n conclusions.
- Programar una unitat de programació a escala experimental que prevegi aquesta perspectiva.
- Posar en pràctica, avaluar i discutir per cicles i al claustre les conclusions.
- Estendre la proposta a altres unitats de programació.

Un pla d'acció per millorar la comunicació

Fa temps que a molts de nosaltres ens preocupa la manca d'un vincle proper, distès i de mútua confiança entre el professorat i les famílies del nostre alumnat. Hem acordat com a objectiu millorar la comunicació eliminant mutus retrets i desqualificacions. Després de debatre durant dues intenses reunions, hem acordat:

- Sol·licitar un assessor extern ja que tenim força dificultats per escoltar-nos i per arribar a conclusions compartides
- Crear un grup d'estudi per aprofundir en els factors que generen o estimulen la manca de comunicació
- Elaborar un pla d'acció a curt i mitjà termini que millori les relacions. Instal·lar cartelleres informatives
- Organitzar classes obertes, xerrades i debats
- Organitzar sortides amb alumnes i les seves famílies
- Implementar llibretes diàries de comunicació.

Tenir cura de l'aigua

El següent exemple és una anàlisi i avaluació d'una acció proposada en una escola primària:

Descripció de l'acció:

Col·locar cartells i cubells al costat de tots els vàters i rentamans.

Els cartells es col·locaran al costat de cada cubell.

Els cartells seran recordatoris i explicaran la importància dels nous comportaments que es proposen: estalviar aigua i disminuir-ne la contaminació.

Beneficis esperables:

- Sensibilització respecte al problema que es crea quan llencem residus sòlids i líquids tòxics als vàters i rentamans.
- Canvi dels comportaments de l'alumnat, professorat, monitors i personal no docent.
- Estalvi d'aigua potable
- No contaminació de les aigües residuals amb sòlids (papers satinats, rotllos de paper, restes de menjar, etc.) i líquids tòxics.

Període d'implantació:

A partir de la tercera setmana de gener.

Nombre de participants que es requereixen:

Tot l'alumnat de 6è
1 professor
2 monitores de menjador

Persones disponibles:

Tot l'alumnat de 6è
1 professor
2 monitores de menjador

Tècnics o professionals a contractar:

cap

Materials que es requereixen:

21 cubells de plàstic (un per vàter)
26 cartolines plastificades, retoladors de colors, celo.

Materials que s'han de comprar:

21 cubells de plàstic (un per vàter)

Recursos econòmics necessaris:

- Pressupost de materials: 357,00 €
- Pressupost d'honoraris: —
- Total: 357,00 €

Disponibilitat de fer la despesa: Tenim els diners de la subvenció de l'A21E

Beneficis i oportunitats:

- Motivació de l'alumnat i professorat
- L'impacte esperat no és de caràcter econòmic dins l'àmbit escolar, però, si el canvi es produeix en una part més ampla de la població, els costos de potabilització i de depuració de les aigües haurien de disminuir.
- Tenim diners per comprar els cubells

Dificultats:

Pensem que cap

Prioritat:

Elevada

Reflexions sobre la pràctica

Vivim en una societat en la qual el desig d'arribar a resultats visibles, verificables i ràpids promou a actuar sense donar-nos el temps per preveure quines estratègies poden ser les més adequades en funció dels objectius que hem formulat i programar-les.

L'educació en el context escolar pot oferir a l'alumnat una oportunitat excepcional per aprendre el valor de participar en un procés de programació. Perquè n'aprenquin, res millor que donar-los l'oportunitat de programar.

Tal com hem destacat en la fase de la diagnosi, el fet d'aplicar els coneixements a un context i situació real i coneguda –la de l'escola o la de l'entorn proper– incrementa la funcionalitat de l'aprenentatge. L'alumnat pren consciència que el que ha après serveix per a comprendre i proposar solucions als problemes que ha identificat. En lloc que el professorat busqui exemples després d'ensenyar un determinat contingut, els problemes ambientals que l'alumnat ha identificat li provocaran la necessitat de construir un nou saber. El desig de mesurar la quantitat d'aigua que perd una aixeta provoca la necessitat d'aprendre el concepte i les mesures de capacitat, així com mesurar la quantitat de paper que hem separat per al reciclatge pot desencadenar l'aprenentatge dels conceptes i mesures de volum o de pes.

Ensenyar i aprendre a partir de situacions reals també constitueix una alternativa meto-

dològica enfront de l'ús gairebé exclusiu del text únic. Els textos escolars solen presentar problemes i solucions senzilles; en el món real els problemes i les solucions són complexes i plenes d'incerteses.

Programar canvis als patis, o en el consum de l'aigua o de l'energia són bons exemples de situacions que ajuden a reconèixer que no hi ha solucions simples ni espais exemps d'incertesa, perquè sempre suposen acceptar diferents punts de vista. L'alumnat ha de conèixer les relacions reals de poder –tant socials com institucionals o econòmiques– per evitar la falsa impressió que ells tot sols podran acabar prenent la decisió final. Vivim en un món complex, les relacions amb l'entorn són complexes de gestionar i necessitem pensaments

complexos per contrarestar la simplificació de moltes estratègies o tècniques tancades i de visió estreta.

Sempre hi ha moltes i diverses opcions per decidir quina és la millor solució. Si no comprem l'existència de diferents alternatives i possibilitats de futur, no hi haurà lloc per a la democràcia.

Totes les decisions tenen conseqüències per al futur. Intentar preveure i decidir quines són les conseqüències més desitjades ajuda els alumnes a implicar-se activament en la configuració del futur de la societat i en conseqüència de la seva vida quotidiana.

Acceptar que és impossible eliminar el risc i la incertesa forma part del seu aprenentatge, com ho és també comprendre els

errors comesos en el passat. La investigació i la planificació són una via per reduir els riscos i controlar-los en la mesura de les seves possibilitats.

En aquesta fase hem emfatitzat el valor educatiu que té l'exploració d'alternatives i la presa de decisions per a l'alumnat, sigui quina sigui la seva edat. L'enfocament no varia, només canvien les estratègies. Quan els pàrvuls d'un exemple anterior van haver de triar i programar quines noves estructures col·locarien al seu pati, van haver d'analitzar i d'acceptar qüestions d'espai (no tot entrava al pati), de seguretat (un tècnic del districte els va exposar algunes restriccions a causa de formes, alçàries, desnivells o materials perillosos), aspectes econòmics (no hi havia diners suficients i calia escollir...).

Aquest és un exemple potent i interessant que va ser possible, perquè les educadores no solament volien que els seus alumnes programessin les millores del seu pati. També havien inclòs entre els seus objectius d'ensenyament, ajudar que siguin nens i nenes més dialogants i més tolerants davant la frustració de renunciar o postergar el seu desig. Pensem que situacions com aquesta i moltes altres que observem a les escoles i instituts de l'A21E justifiquen plenament la inclusió d'aquesta fase.